

ВЕДУЧИЙ-ЖУРНАЛІСТ І ВЕДУЧИЙ-ДИКТОР НА РАДІО: ДО ПИТАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФАХУ В УМОВАХ МУЛЬТИМЕДІЙНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Майя Нагорняк

*Інститут журналістики Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
вул. Мельникова, 36/1, 04119, м. Київ, Україна,
e-mail: tvrkafedra@ukr.net*

Привернуто увагу до однієї з небезпечних тенденцій розвитку національного інформаційного радіомовлення, пов'язаної з перетворенням фаху ведучого-журналіста на фах ведучого-диктора.

Ключові слова: мультимедійна журналістика, інформаційне радіомовлення, ведучий-журналіст, ведучий-диктор, трансформація фаху.

Загальна проблема та її науково-практична цінність. У добу стрімкого розвитку високих технологій у різних сферах суспільного життя та, зокрема, у галузі масових комунікацій неocenенного значення набуває процес оперативного надання споживачеві максимально достовірної, об'єктивної та вичерпної інформації про події навколишньої дійсності. Такими відомостями прагне володіти кожна людина, що відповідає за себе та своє життя.

За умов мультимедійності радіо як складник системи мас-медіа активно долучився до світового інформаційного поля. І якщо раніше саме воно вважалось найзручнішим засобом масової інформації, оскільки давало змогу під час слухання програм виконувати й інші види повсякденної діяльності, то нині ця зручність стала абсолютною. Слухаючи новини чи то у мережі, чи то з приймача, кожен радіослухач або інтернет-користувач може у вільному режимі знайомитися із музичними творами, переглядати фото- та відеоряд, що супроводжує випуск, перевіряти електронну пошту тощо.

Безсумнівно, що презентувати суспільно вагомий інформаційний продукт має ведучий, який відповідає високим фаховим характеристикам. Недарма саме його вважають обличчям будь-якої радіостанції, бо цей творчий працівник подає у режимі он-лайн підсумок роботи усього редакційного колективу – репортерів, спецкореспондентів, оглядачів, коментаторів, літературних редакторів, випускових. Інакше кажучи, ведучий презентує в ефірі професійні стандарти радіостанції. Впливовість та рейтинговість радіостудій залежать, у тім числі, й від того, чи здатна така творча особистість своєю появою в ефірі викликати довіру серед слухачів.

Однак, останнім часом на багатьох радіостанціях спостерігається ситуація, за якої ведучі, маючи значний досвід журналістської діяльності, володіючи добрими комунікативними навичками, будучи розвиненими мовленнєвими особистостями, пе-

ретворюються на невиразних, сірих, позбавлених своєрідності читців новин. Або, інакше кажучи, дикторів. Тож не дивно, що слухачам дедалі складніше виокремити та запам'ятати людину перед мікрофоном, яка ознайомлює з інформаційною картиною дня. Тому їй виглядають цілком природними непоодинокі скарги споживачів на те, що ведучі інформаційних передач не мають свого творчого обличчя, надто схожі між собою за манерою ведення тощо.

На думку авторки, така ситуація дає підстави говорити про одну із загрозливих тенденцій розвитку інформаційного радіомовлення України, зумовленого перетворенням фаху ведучого-журналіста на фах ведучого-диктора. Означене питання трансформації одного фаху в інший посилюється і деякими чинниками, пов'язаними з функціонуванням мультимедійної журналістики, що не може не викликати занепокоєння. З огляду на те, що зазначена трансформація неминуче призводить до втрати самобутності інформаційного мовлення, наближає його до зразків агітації та пропаганди радянської доби, наукова і практична цінність цієї проблеми є беззаперечною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми становлення фаху ведучого-журналіста на радіо, необхідності позбуватися канонів мовлення радянського періоду, основною характеристикою якого було читання новин дикторами, чимало уваги присвятили Віктор Миронченко, Микола Прокопенко, Олесь Гоян, Володимир Олійник, Юрій Єлісовенко, Емма Бабчук, Олена Зелінченко, Олена Корнієнко, Юлія Когут та чимало інших, як теоретиків, так і практиків радіожурналістики. Згадані фахівці впродовж 90-х років ХХ століття обстоювали позицію необхідності переходу від дикторського до журналістського ведення новинних програм. Це відповідно було зумовлено демократизацією радіомовлення, спричиненою проголошенням України як незалежної держави. На жаль, ґрунтовних досліджень щодо подальшого розвитку фаху ведучого-журналіста, основною ознакою якого є робота у форматі новітнього мультимедійного радіо та під впливом чого відбувається становлення цієї спеціальності на початку другого десятиліття ХХІ століття, немає. Це й зумовило потребу у виданні цієї статті.

Емпіричним матеріалом для неї слугували інформаційні програми та випуски першого каналу Національної радіокомпанії України та “Радіо ЕРА–FM”, що прозвучали в ефірі у вересні 2013 р. Так, аудіовізуальний контент вивчався за допомогою прослуховування ранкових і денних новинних передач. А саме – йдеться про випуски першого каналу НРКУ з 9.00 до 12.00 (будні) та випуски “Радіо ЕРА–FM” з 9.00 до 12.00 (будні). Усього прослухано 160 передач.

Виклад основного матеріалу. Ведучий-журналіст на радіостанції, надаючи слухачам інформаційний продукт, має викликати максимальний рівень довіри до себе, а, відтак, до слова, виголошеного ним в ефірі. Рівень цієї довіри сприяє появі не просто презентатора новин із приємним голосом, а й щирого співрозмовника, зрештою, людини, якій небайдуже доквітля. Тож, закономірно, постає запитання – що вкладаємо у поняття “ведучий-журналіст”, якою мусить бути його діяльність щодо забезпечення громадян необхідною їм інформацією. Та, найголовніше, треба дати відповідь на запитання, як ведучому-журналістові уникнути ролі посереднього читця новин.

Задля цього пропоную невеличкий екскурс в історію становлення фаху ведучого журналіста. Звертаю особливу увагу на те, що Українське радіо випереджало прагнення слухачів чути в ефірі професійних презентаторів новин. Ці прагнення спричинилися бурхливим розвитком України в 90-х роках ХХ століття. Посилення динамічності життя, переважання патогенної інформації (особливо у 2000-ні роки) лише увиразнили інформаційні потреби аудиторії. Слухачі прагнули якнайповнішою мірою скористатися правом на отримання достовірної й різносторонньої інформації від фахових її презентаторів.

Що мається на увазі під “випередженням прагнень” слухачів. Йдеться про творчий експеримент 1978 року, до якого вдався В. П. Резніков (на той час завідувач відділу сільського господарства Головної редакції інформації УР). Редакція новин уважно відстежувала ситуацію в ефірі з метою піднести якість інформаційного мовлення. На думку пана Резнікова, яку він висловив в інтерв'ю з авторкою, тодішнє керівництво Українського радіо фахово поставилося до пропозиції персоніфікувати мовлення. Першою причиною, безперечно, крилася у необхідності творчого самовираження радіожурналістів, подоланням принизливої ситуації, в якій вони опинилися. В. П. Резніков сказав, зокрема, таке: “Були часи на Українському радіо, коли заборонялося навіть називати прізвища авторів звукових матеріалів, називалися тільки прізвища дикторів. Це була неправильна постановка всієї радіожурналістської справи. Оскільки на підсвідомому рівні в радіожурналістів складалася думка, що їхня робота вторинна, непомітна, то це однозначно впливало на творчі пошуки... І 1978 року була змога вже не на рівні радіожурналіста, а на рівні керівника творчого колективу спробувати на ділі зреалізувати можливості творчого самовираження журналістів”.

Творчий експеримент з персоніфікованого мовлення вирішили проводити на базі другої програми УР “Промінь”, яка відрізнялася від першої меншою заполітизованістю. Почали практикувати огляди новин. З ранкових слухачі отримували оперативну інформацію про те, що найважливішого відбулося вчора та які події відбуватимуться сьогодні; у денних – йшлося про сьогоднішні події – ті, які відбулися і ще мають відбутися до кінця дня; і, нарешті, пізньовечірні огляди новин “День республіки” та “Наприкінці доби” подавали підсумок дня. Огляди новин від 18.45 і до 23.00 вели вже не диктори, а редактори, журналісти “Променя”. Вони не лише інформували слухачів про найвагоміші події, але й подавали стислі коментарі до них. Серед перших редакторів, які стали вести огляди, були Валентина Кравець, Людмила Самаєва, Олександр Бутко, Едуард Котенко та ін.

Журналістське ведення викликало позитивну реакцію слухачів – на програму “Промінь” надходила велика кількість листів. Причина успіху була простою. За словами В. Я. Миронченка, дехто з журналістів уміє зацікавити слухачів, розповісти новини так, щоб ми слухали їх від початку й до кінця випуску [5, с.13].

Зважаючи на успіх журналістського ведення інформаційних передач на “Промені”, подібний метод вирішили впроваджувати і на першій програмі в редакції “Останніх вістей”. Активне втручання журналістів у творчо-виробничий процес В. Я. Миронченко пояснював тим, що воно викликане, передусім, прагненням подолати бар'єр, що відді-

ляє редакцію від студії в так званому “класичному” радіомовленні, де панує принцип: журналісти пишуть, а диктори читають... Науковець привертає увагу до того, що диктор не відчуває особистого зацікавлення у текстах – він читає все, що йому дають, і читає з тією офіційною інтонацією, яку виробив за роки роботи... В таке ж становище потрапляє і редактор радіо, який пише текст для диктора. Отже, в класичному радіомовленні на шляху інформації панує знеосібка [5, с. 14].

Журналістське ведення ще більшою мірою виправдало себе у 1987 році, коли у новинному мовленні з’явилися великі (блочні) випуски новин – інформаційні програми, основою яких стала довірлива розмова зі слухачами.

З появою на початку 90-х років ХХ століття комерційного радіомовлення ведучі-журналісти, природно, з’явилися і там. Цей фах зберігається й донині на радіостанціях різної форми власності. Однак, на думку авторки, впродовж другого десятиліття ХХІ століття сутність професії змінюється не у кращу сторону. Ведучий-журналіст новин є формальною фігурою, він практично не дбає про свою неповторність, природність, ерудованість, при цьому поволі перетворюючись на ведучого-диктора радянського зразка. І новітнє мережеве радіо через свою мультимедійність тільки посилює цей процес. Адже ведучому-журналісту, окрім читання, не потрібно думати про тематичні блоки, бо є рубрикація, не потрібно думати над переходами від повідомлення до повідомлення, бо після кожної новини лунає музвідбивка. Зрештою, навіть шукати фарб в інтонаціях, якщо є відео- та фоторяд події тощо. У такий спосіб відбувається знеосіблення цього працівника, що знижує якість новинного продукту. Тому логічним виглядає з’ясувати, які чинники сприяють цим негативним процесам.

По-перше, метаморфози фаху ведучого-журналіста є наслідками недалекоглядної інформаційної політики радіостанції. Здебільшого, продюсери, програмні редактори виходять з того, що, оскільки інформаційна програма є універсальним продуктом, себто розрахованим на широкий загал, то вона не потребує спеціальних зусиль при підготовці. Дія цього чинника посилюється й такими характеристиками інформаційного мовлення, як висока частотність та одномоментність. Інакше кажучи, працюючи на конвеєрі новин, немає жодної потреби, часу, можливості (читай – бажання!) виготовляти шедеври. З одного боку, це й, справді, так. З іншого – цей самий принцип конвеєрності або рутинності якраз і призводить до втрати особистісного. Зрештою, конвеєрність присутня у роботі людини будь-якої спеціальності, що не виключає необхідності дбати про високу якість продукції, її максимальну корисність для споживача.

Тому цілком закономірним є твердження про те, що відданий своїй справі ведучий-журналіст зобов’язаний дотримуватися високих професійних стандартів щодо збору, відбору, опрацювання та оприлюднення нової інформації. І цим не можна нехтувати, навіть перебуваючи у жорстких лещатах менеджерських вимог та цензурування продукції. Адже стати таким читцем новин, як усі, легко. А бути ведучим із яскравим творчим обличчям надто важко. Однак, чесно зароблене ім’я та добрий авторитет є беззаперечними чеснотами професійної діяльності будь-якого фахівця.

По-друге, трансформація фаху ведучого-журналіста у фах ведучого-диктора надзвичайно тісно пов’язана з особистісним чинником. На жаль, більшість ведучих, повідо-

мляючи новини своїй аудиторії, фактично забувають про неї. Йдеться про відсутність у таких фахівців розповідної манери подання інформації, що ґрунтується на основі довірливого спілкування зі слухачами. До речі, в радянські часи майбутніх акторів вчили тому, що їхня професія – це насамперед монолог, виголошений перед публікою, але ніяк не спілкування з нею. Учений Ю. П. Єлісовенко з цього приводу зазначає: “... монолог є більш авторитарною формою подачі матеріалу, котра найбільш припустима й жадана владою тоталітарного суспільства... монологу притаманний рух інформації в односторонньому напрямі” [2, с. 214].

Оскільки інформаційні випуски на радіостанціях виходять у прямому ефірі, то, звісно ж, про жоден монолог не може бути й мови. Адже робота в режимі он-лайн передбачає саме розповідну манеру ведення. З огляду на це, не можу не подати міркування відомої ведучої Українського радіо Емми Бабчук: “Прямий ефір – це спілкування зі слухачем “на відстані душі і серця”, це творення журналістом тієї особливої аури, яка бере в полон не тільки увагу, а й саму душу слухача. Із пасивного споживача інформації він перетворюється на активного співучасника розмови” [1, с. 13].

У демократичному суспільстві, як уже зазначалося, авторитарна форма подачі матеріалу є неприйнятною. Вочевидь, і журналістика, і акторство – це, передовсім, комунікативні процеси. Дослідник В. В. Лизанчук слушно зауважує, що будь-яка радіопередача – це діалог, навіть тоді, коли кореспондент перед мікрофоном один, без співбесідника. За словами вченого, від того, наскільки кореспондент уміло веде діалог, наскільки уміє почути запитання, що виникають у свого небаченого і нечутного співбесідника, протягнути між ним і собою емоційну ниточку, залежить успіх того діалогу [4, с. 115].

Але мушу констатувати (про це уже частково йшлося) прикрий факт з приводу того, що робота більшості ведучих інформаційних програм і державних, і комерційних радіостанцій зводиться до простого читання текстів новин. Та й саме це читання далеко не завжди є зразком журналістської та мовно-літературної довершеності.

Слухаючи інформаційні програми та випуски першого каналу Національного радіо та “Радіо ЕРА–FM” не можна не помітити серед ведучих відсутності журналістської роботи над текстом. Часто-густо інформаційні повідомлення нагадують розлогу газетну замітку – їх важко читати самим ведучим, а ще важче сприймати на слух людям. Здебільшого, ці особи не ознайомлені з правилами опрацювання інформації на радіо, перше з яких полягає у такому – що простіше написана новина, то ліпше для слухача. Ігноруються й такі правила, як уникати великої кількості цифр (повідомлення із 6-7 речень може містити до двох цифр і не більше!), розшифровувати малознайомі та немилозвучні аббревіатури (у нас на радіо, даруйте, суцільні зади, бо саме так звучить ЗАТ “Росинка”, ЗАТ “Крок” і т.д.).

Крім цього, під час викладу сутності новини часто порушується принцип перевернутої піраміди, згідно з яким перше речення мусить містити оте нове, заради чого ми подаємо новину. На згаданих радіостанціях нове заховане у середині тексту, що позбавляє слухача можливості зосередитися на головному, розпорошує його увагу.

Не можна не сказати і про численні мовно-стилістичні негаразди у роботі ведучих інформаційних випусків. Уживання русизмів, калькованих слів і висловів, складних

синтаксичних конструкцій, пом'якшення шиплячих приголосних – це далеко неповний перелік мовної характеристики людини перед мікрофоном.

Особливої уваги заслуговує і такий вагомий аспект роботи ведучого новин, як уміння інтонувати. На жаль, і тут помітні негативні моменти. Більшість ведучих не мають мовного чуття – перед виходом в ефір вони не пропускають тексту повідомлення крізь себе. Це означає, що не прочитують його, не роблять розмітки, отже, не розуміють, які слова є головними, а які другорядними. Відтак, перші не виділяються інтонаційно, увага ж акцентується на тих, які треба читати з інтонацією “ніби між іншим”.

Під час прочитування новин, які, природно, є різними за своєю сутністю, структурою, емоційною забарвленістю, ведучі, як правило, обирають два тони. Це тон всезагального замилювання і тон безапеляційного протоколу, що призводить до неприродності звучання. Безумовно, таке суцільне нехтування законами постановки голосу, дихання, інтонування автоматично перетворює ведучого-журналіста на ведучого-диктора.

Обґрунтування отриманих результатів і висновків. Загрозна тенденція перетворення фаху ведучого-журналіста на фах ведучого-диктора має стати предметом ґрунтовного вивчення як творчого керівництва радіостанцій, ефірних працівників, так і дослідників радіо. Не можна допустити, щоб інформаційне мовлення позбулося персоніфікованості, в основі якого покладено принцип – “від себе особисто і для кожного зокрема”. Власне, саме ця персоніфікованість була чи не головним здобутком новинного мовлення 90-х років ХХ століття. Початок ХХІ століття засвідчив посилене бажання слухачів споживати якісний інформаційний продукт, що відрізняється об'єктивністю та збалансованістю. Це стало можливим, у тім числі, й завдяки персоніфікованому характеру мовлення або мовлення-спілкування, яке, крім усього іншого, дозволило сформувати атмосферу відкритості й щирості.

Через те втрата персоніфікованості, послаблення зв'язку між ведучим і слухачем неодмінно поверне аудиторію до дидактично-повчального радіо. Відповідно, значною мірою віддалить його від потреб, інтересів споживачів аудіоінформації. За таких умов говорити про вироблення індивідуального програмного стилю та самобутніх ознак інформаційного мовлення радіостанцій буде абсолютно недоречним.

Список використаної літератури

1. Бабчук Е. А. Прямий ефір: З чого все починалось... Аналіз сучасного стану прямоефірних передач / Е. А. Бабчук // Ведучий у практиці сучасного радіомовлення (збірник навч.-метод. матеріалів) / Упоряд. В. Я. Миронченко. – К., Національна радіокомпанія України. – 2006. – С. 8–16.
2. Єлісовенко Ю. П. Діалогічні жанри в телевізійному мовленні / Ю. П. Єлісовенко // Наукові записки Інституту журналістики. – 2003. – Т. 10. – С. 213–217.
3. Зелінченко О. А. Порівняльна характеристика диктора та ведучого / О. А. Зелінченко // Наукові записки Інституту журналістики. – 2006. – Т. 24. – С. 110–114.
4. Лизанчук В. Основи радіожурналістики : підручник / Василь Лизанчук. – К. : Знання, 2006. – 628 с.
5. Миронченко В. Я. Основи інформаційного радіомовлення : підручник для студ. ун-тів спец. “Журналістика” / В. Я. Миронченко. – Інститут змісту і методів навчання; Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. – К. : 1996. – 438 с.

6. Нагорняк М. В. Мовна культура ведучого інформаційних радіопрограм / М. В. Нагорняк // Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика. – 1998. – Вип.7. – С. 52 – 56.

Стаття надійшла до редколегії 10.09.13

Прийнята до друку 08.10.13

LEADING JOURNALIST AND PRESENTER, ANNOUNCER ON THE RADIO: TRANSFORMATION TO ISSUE PROFESSION IN THE MULTIMEDIA JOURNALISM

Maia Nahorniak

*Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Melnykova Str. 36/1, 04119, Kyiv, Ukraine,
e-mail: tvrkafedra@ukr.net*

Draw attention to one of the dangerous trends in national news broadcast, associated with the transformation of specialty leading journalist in the profession leading-speaker.

Key words: multimedia journalism, broadcasting news, presenter and journalist, presenter, speaker, transformation profession.

ВЕДУЩИЙ-ЖУРНАЛИСТ И ВЕДУЩИЙ-ДИКТОР НА РАДИО: К ВОПРОСУ О ТРАНСФОРМАЦИИ СПЕЦИАЛЬНОСТИ В УСЛОВИЯХ МУЛЬТИМЕДИЙНОЙ ЖУРНАЛИСТИКИ

Майя Нагорняк

*Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
ул. Мельникова, 36/1, 04119, г. Киев, Украина,
e-mail: tvrkafedra@ukr.net*

Акцентируется внимание на одной из опасных тенденций развития национального информационного радиовещания, связанной с превращением специальности ведущего-журналиста в специальность ведущего-диктора.

Ключевые слова: мультимедийная журналистика, информационное радиовещание, ведущий-журналист, ведущий-диктор, трансформация специальности.